

JAK DEFINOVAT SVŮJ PŮVOD

MYCHAJLO MARKANYČ

Historickým faktem je, že území Podkarpatské Rusi bylo do 1945 roku součástí mnoha evropských států, tudíž Státní archiv Zakarpatské oblasti (DAZO) spravuje množství dokumentů propojených s dějinami množství zemí evropského kontinentu. Díky tomu je Státní archiv Zakarpatské oblasti nejstarším a nejbohatším archivem na Ukrajině. V depozitářích se nachází více jak 1 360 000 složek popisujících tragický osud lidu karpatského regionu a jeho boj za svoji národní existenci. Obsah dokumentů se dotýká dějin Maďarska, Česka, Slovenska, Rumunska, Polska a ostatních evropských zemí – těch, které měly vliv na historický osud a socioekonomický rozvoj Zakarpatí (Podkarpatské Rusi).

Velké objemy retrospektivních informací, které je uloženy v archivních institucích, poskytují informace o veřejných událostech a lidských osudech. Archivy zvyšují účinnost veřejné správy, potvrzují práva a dokládají oprávněné zájmy občanů, veřejných institucí a státu. Společnost má díky nim volný přístup k informacím a má právo mít objektivní znalosti o své historii. Archivy představují klíč k demokracii a odpovědnosti vlády k jejímu lidu.

Mezi doklady uchovávané ve státních archivech patří církevní matriky vesnic Zakarpatské oblasti. Matriční knihy byly zavedeny v Zakarpatí ve 13. století v souvislosti s vytvořením komitátní správy na území Uherského království, která existovala do počátku 20. století. Knihy dále obsahují záznamy k aktivitám hlavních náboženských denominací v zemi: římskokatolické, reformované (od 16. století), řecké a východní (ortodoxní; od druhé poloviny 17. století), řeckokatolické, baptistické a židovské.

Stejně jako v jiných západoukrajinských zemích, které byly součástí Rakousko-Uherska, byly v Zakarpatí legislativním základem pro zavedení matričních knih patenty Josefa II. z let 1781 a 1784, které představují speciální doplněk výnosy královského maďarského parlamentu sídlícího tehdy v Bratislavě, kterým byly podřízeny všechny čtyři komitáty Zakarpatské oblasti: Užocký, Ugočský, Berežský a Marmarošský. Součástí komitátu byly nejen vesnice, ale i církevní a šlechtické pozemky. V Zakarpatí existovala Užhorodská, Velkobočkovská, Marmarošská, Mukačevsko-Chynadiyivská a další dominia.

Náboženská rozmanitost Zakarpatské oblasti a také pestré národnostní složení obyvatelstva bylo ovlivněno zavedením metrických knih, které v průběhu historických epoch byly vedeny kněžími v církevní slovanštině, latině, češtině, rumunštině, maďarštině a ruských dialektech.

Do října 1895 byly na vesnicích církevní matriky. Každý kostel měl své matriky registrující narození, uzavření manželství a smrt farníků. Náboženské knihy všech církevních denominací jsou ve Státním archivu Zakarpatské oblasti ve fondu 1606 „Sbírka církevních matričních knih Zakarpatí“. DAZO jich celkem spravuje 1788 kusů, které zahrnují období 1712–1952.

V církevních matrikách o narození, které byly v pravoslavných kostelích a řeckokatolických farnostech na Zakarpatí, poskytují tyto informace: datum narození a křtu dítěte; jméno obce, velikost jeho populace a dům, kde žili v té době rodiče dítěte; jméno a příjmení rodičů, jejich sociální status (nádeník nebo zemědělec, bohatý nebo chudý), rodné příjmení matky; někdy je zaznamenán věk rodičů, nebo je uvedeno datum a místo jejich narození; informace o kmotrech a také jméno porodní báby. Samozřejmě nechybí jméno kněze, který dítě pokřtil a poznámka, zda se dítě narodilo v zákonném manželství, nebo zda přišlo na svět jako nemanželské. V tom případě se uvádělo jen jméno matky. Pokud osoba změnila příjmení, bylo to rovněž zaznamenáno v kostelní matrice narozených.

Církevní matriky o manželství obsahují následující informace: datum a místo uzavření sňatku, jména a příjmení, věk, místo narození a bydliště v době manželství, jména rodičů, dále je uvedena informace, zda se jedná o první manželství nebo, je-li někdo z novomanželů vdova či vdovec. V poznámkách byly překážky manželství (byly-li manželé příbuzní nebo osoby rozdílného náboženského vyznání). Byl-li muž ve vojenském svazku, musel mu dát svolení ke sňatku jeho velitel.

Církevní úmrtní matriky skýtají tyto informace: jméno a příjmení zesnulého, resp. v případě žen ještě rodné jméno a věk. U zesnulých dětí se uváděli ještě rodiče s poznámkou, zda jsou ještě na živu. V případě dospělých osob se ještě zaznamenávalo jméno a příjmení manželského protějšku a příčina smrti. V případě nepřírozeného úmrtí, např. vraždy, schvalovala konání pohřbu místní správa. Často byly příčiny úmrtí zaznamenány v místním rusínském dialektu. V některých knihách byly všechny záznamy vedeny bez ohledu na náboženskou příslušnost pro celou vesnici. Někdy se však farnost skládala z několika vesnic. Z matrik lze rovněž vyčíst informace o rozvodech, jakož i o celkovém počtu farníků. Někdy matriky neobsahují stejné informace, protože jednotliví kněží měli odlišný poměr ke svým povinnostem.

Fond 1606 „Sbírka církevních matričních knih Zakarpatí“ zahrnuje také matriky od října 1895. Po vstupu Zakarpatí do Československé republiky v regionu byla provedena správní reforma, která zavedla politické okresy poštovní úřady, četnictvo, obecní venkovské notáře.

Notáři byli ve velkých vesnicích a aktivně prováděli svou práci na menších vesnicích. Ve vládních směrnicích se udávalo, aby vedli matriky. Na rozdíl od jiných regionů Ukrajiny, záznamy nepsali kněží, ale notáři (nebo úředníci). Všechny matriční knihy, které byly v meziválečném Zakarpatí na veřejné náklady a vytištěny v Užhorodu na speciální papír a označeny razítkem. Titulní stránka matriky byla vázána v kůži nebo speciálním plátně. Nacházela se u nich vosková pečeť a stránky měly očíslovány jednotlivé řádky, tudíž nebylo možno odstranit záznam do matriky jednou učiněný. Další zásadní novinkou bylo, že v Československé republice byly matriky vedeny jednotně bez ohledu na náboženské rozdíly. V matrikách se vedly záznamy o narození, sňatku, úmrtí. Další progresivní inovace byla, že údaje se registrovaly ve farních knihách notáři, kteří měli vysokou úroveň vzdělání, a záznamy byly srozumitelné. Do matričních knih byly zaneseny informace o rodičích, jejich datu a místě narození, jakož i věku, bydlišti a místě narození dítěte. Příčina smrti byla často zaznamenána v latině.

Celkově je uloženo ve Státním archivu Zakarpatské oblasti 1788 náboženských knih za období 1712–1952 a 3382 matričních knih za období 1895–1937. Sestavení rodokmenu občanů Zakarpatské oblasti se stalo velmi důležitou aktivitou státního archivu. Každý rok řeší stovky žádostí od lidí, jejichž příbuzní žili v Zakarpatí.

(Z ukrajinštiny přeložila Julie Delibaltová)